

Norsk Oversetterforenings høringsinnspill til Høring – endringer i åndsverkloven mv. (gjennomføring av digitalmarkedsdirektivet og nett- og videresendingsdirektivet)

Om Norsk Oversetterforening

Norsk Oversetterforening (NO) ble stiftet 1. november 1948 og har om lag 340 medlemmer som til sammen oversetter fra rundt 50 språk. Foreningen har til formål å samle norske skjønnlitterære oversettere, arbeide for å høyne kvaliteten på norske oversettelser, ivareta kunstnergruppens faglige og økonomiske fellesinteresser, og så langt som mulig også bistå enkeltmedlemmer og andre skjønnlitterære oversettere. NO arbeider også for å høyne oversetterfagets status og synliggjøre oversetteren som opphaver, samt for å fremme forståelsen for den samfunnsmessige betydningen av språkkompetanse.

Innledning

Høringsnotatet er svært omfattende, og Norsk Oversetterforening (NO) vil bare kommentere de punktene som har direkte relevans for opphavergruppen vi representerer. Det innebærer ikke nødvendigvis at vi tilslutter oss det som *ikke* kommenteres. Vi viser også til vårt høringsinnspill fra 2021. NO stiller seg for øvrig i det vesentlige bak høringsinnspillene fra Kunstnernetverket, Kopinor og Norwaco.

Norsk Oversetterforening støtter i all hovedsak direktivets formål og enkelte regler, men mener at gjennomføringen i norsk rett til dels er problematisk og på flere områder ikke er i tråd med direktivets formål, som etter fortalens pkt. 2 og 3 er å gi «a high level of protection for rightholders».

Litterære oversettere er en spesielt utsatt opphavergruppe. Vi vet at flere av de store språkmodellene er trent opp på opphavsrettslig beskyttet materiale, også norske oversettelser, uten at opphaverne er kompensert for dette. Vi vet også at det i dag finnes norske forlag som delvis erstatter oversettelse utført av mennesker med generering av «oversatt» tekst. En høyt kvalifisert yrkesgruppe står i fare for å bli overflødiggjort til fordel for KI-genererte tekster.

Kapittel 3 Tekst- og datautvinning

Den eksplosive utviklingen innenfor generativ KI har funnet sted *etter* at DSM-direktivet ble vedtatt, og også før de fleste EU-landene gjennomførte direktivet. NO stiller seg derfor svært kritiske til at departementet nevner generativ KI, og ChatGPT, som først ble allmenne begreper i 2022, som eksempler på tekst- og datautvinning.

I høringsnotatet står det på side 30: «Tekst- og datautvinning innebærer at store mengder tekst og/eller data analyseres digitalt, slik at mønstre, utviklingstrekk og annen meningsfull informasjon kan avdekkes. Resultatet av utvinningen inneholder ikke selve teksten, men mønstre og informasjon avledet fra store datamengder.»

Imidlertid er definisjonen av tekst- og datautvinning i lovutkastet svært åpen, og når departementet nå velger å inkludere former for tekst- og datautvinning som ikke var kjent da direktivet ble vedtatt, er det tvingende nødvendig at dette defineres tydeligere. Det kan ikke utelukkes at man i fremtiden vil få tekst- og datautvinningsprosesser med større vekt på inputdata der hele eller deler av verk vil bli resultatet av utvinningen.

NO kan ikke se at forslagene i kapittel 3 styrker opphavere og andre kunstners rettigheter. Tvert imot fremstår den foreslåtte gjennomføringen av art. 3 og 4 som så inngripende, uten at rettighetshaverne har noen realistisk mulighet til å reservere seg, at det er grunn til å stille spørsmål om hvorvidt tretrinnsatesten er oppfylt.

Forslaget til gjennomføring av art. 4, lovforslaget § 50 e, snur opp-ned på det grunnleggende opphavsrettslige prinsippet om at opphavere har full råderett over sine verk og brukere må be om lov. Reservasjonsløsningen som foreslås i lovutkastet er da heller ikke gjennomførbar i praksis. Hvis unntakene for tekst- og datautvinning skal gjennomføres i norsk rett, mener vi at departementet som et minimum må sikre:

1. at opphaveres reservasjonsmulighet er reell, funksjonell og effektiv,
2. at brukere ilegges en reell plikt til å respektere reservasjoner,
3. at opphavere sikres rett til innsyn slik at de kan kontrollere om deres verk blir benyttet til tekst- og datautvinning,
4. og at opphavere sikres rimelig vederlag dersom deres verk benyttes til tekst- og datautvinning, for eksempel gjennom avtalelisensordninger.

I lys av overnevnte fravær av en tydelig definisjon av tekst- og datautvinning samt et grovt feilaktig premiss om at det finnes effektive metoder for reservasjon mot datautvinning, mener NO at behandlingen i høringsnotatets kapittel 3 er et brudd på utredningsinstruksens minimumskrav til utredning.

Av denne grunn mener NO, i likhet med Kunstnernettverket, at implementering av art. 3 og 4 må utsettes inntil det foreligger rettslige avklaringer på EU-nivå om bestemmelsenes rekkevidde, herunder om prosessene som skjer ved oppretning av kunstig intelligens faller inn under definisjonen av tekst- og datautvinning.

Kapittel 4 Bruk av verk i undervisningsvirksomhet

NO støtter Kopinors forslag til utforming av § 43 og § 46, samt begrunnelser for forslagene i Kopinors høringsuttalelse til kapittel 4 i høringsnotatet.

Kapittel 5 Bevaring av kulturarv

NO viser til Kunstnernettverkets ønske om en grundigere vurdering av konsekvenser for rettighetshavere om alle offentlige tilgjengelige bibliotek og museum kan fremstille eksemplarer til konservering og sikringsformål.

NO støtter også Kopinors forslag § 49, der forskriftskompetansen legges til Kongen i statsråd.

Kapittel 6 Felles bestemmelser for de nye avgrensingsbestemmelsene

NO støtter Kopinors forslag om en nærmere vurdering lovfesting av tretrinnsatesten som egen bestemmelse.

Kapittel 7 Kulturarvinstitusjoners bruk av verk og andre vernede arbeider som ikke lenger er i handelen

NO støtter Kopinor og Kunstnernettverkets uttalelser til kapittel 7 i høringsnotatet.

Kapittel 11 Fordeling av rimelig kompensasjon

NO støtter departementet i at artikkel 16 ikke bør gjennomføres i norsk rett, og at dette også er i tråd med hensynet til et ønske om nordisk rettsenhet.

Kapittel 13 Prinsipp om rimelig vederlag for opphavere og kapittel 14 Ny ordning for avtalejustering

Kunstnernettverket påpeker at det er behov for å gjøre endringer i åndsverklovens §§ 69, 70 og 70 a ved gjennomføringen av artikkel 18 og 20 i tråd med direktivets formål, som er å styrke rettighetshavernes stilling. Departementets forslag går dessverre i motsatt retning.

Dagens ordlyd er til hinder for at opphaver vil være i stand til å avtale et rimelig vederlag, den er ensidig i favør av erverver og gir denne en utilsiktet fordel, både fordi den på den ene siden presser nåtidsvederlaget ned, og fordi den tilgodeser erververen når det gjelder fremtidige inntekter som kan skyldes planer som ikke bekjentgjøres på avtaletidspunktet.

NO stiller seg derfor bak Kunstnernettverkets forslag til endring i åndsverklovens §§ 69, 70 og 70 a.

Kapittel 15 Opplysningsplikt om bruk av rettigheter

NO støtter Kunstnernettverkets høringsuttalelser til kapittel 15 i høringsnotatet.

Kapittel 16 Rett til å heve avtale ved manglende bruk

NO støtter forslaget om at hevingsretten skal være ufravikelig, men er sterkt uenig i unntaket som foreslås i ny § 74 siste ledd om at denne retten kan fravikes i kollektivt forhandlede avtaler. Dette unntaket fremstår som ubegrunnet i forslaget, og NO anmoder på det sterkeste om at det endres. Siste ledd i forslaget til ny § 74 bes med henvisning til dette endret slik:

«Bestemmelsene i denne paragrafen kan ikke fravikes i avtale.»

NO vil videre peke på at en rekke avtaler, bl.a. på litteraturområdet, overdrar retten til *flere* utnyttelsesformer, for eksempel papirbok, e-bok og lydbok. Den nye bestemmelsen bør klargjøre at manglende bruk av én eller flere av disse utnyttelsesformene gir opphaveren rett til å heve avtalen for de utnyttelsesformene som ikke er benyttet. Den foreslåtte bestemmelsen bør tydeliggjøre at de rettighetene som tilbakeføres opphaveren i samsvar med denne bestemmelsen fritt kan utnyttes av opphaveren.

Kapittel 17 Alternativ tvisteløsningsordning

NO støtter Kunstnernettverkets uttalelse til høringsnotatets kapittel 17.

Norsk Oversetterforening